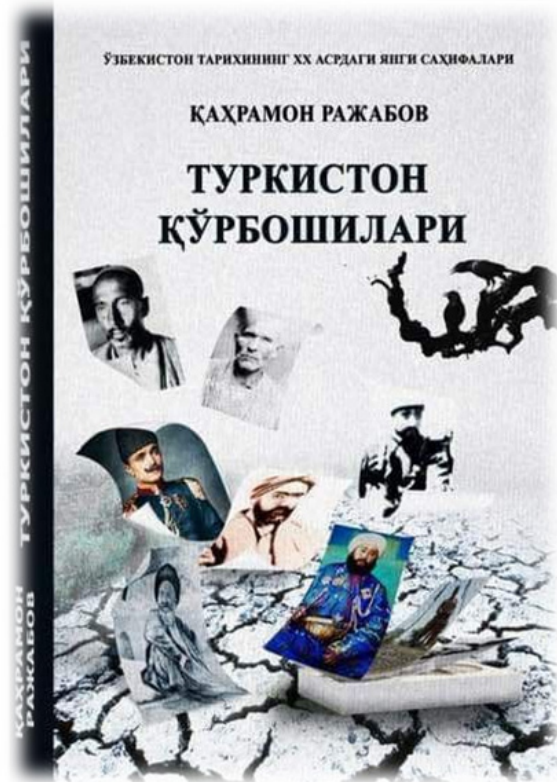

ILM FAN UMMONI ARBOBLARI TOMONIDAN YARATILGAN NODIR ASARGA FIKRNOMA

QAHRAMON RAJABOVNING “TURKISTON QO‘RBOSHLARI” KITOBIGA TAQRIZ

Nodirbek Hamaev
Farg‘ona davlat universiteti,
tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

O‘zbekiston tarixshunosligida so‘nggi o‘ttiz yilda juda ko‘plab shaxslar faoliyatiga bag‘ishlangan tadqiqotlar yaratildi. Bunday tadqiqotlar mavzusi bo‘lib afsonaviy Afrosiyob, Alp Er To‘nga, isyonkor Shiroq, Jaloliddin Mankburni, buyuk Amir Temur, Zahiriddin Bobur, Shayboniyxon, Abdullaxon, Abaydullaxon, Xoja Ahror Valiy va boshqa yuzlab ajdodlarimiz hayoti va faoliyati xizmat qildi.

Bundan bor yo‘g‘i bir asr oldin yashab o‘tgan hamda Turkiston ozodligi uchun kurashib, tarixda nomlari qolgan yana minglab ota-bobolarimiz ham borki, ular haqida hali yetarli darajada tadqiqotlar o‘tkazilmadi. Sovet rejimiga qarshi qurolli harakatning yetakchilari bo‘lgan shaxslar tarixshunoslikda QO‘RBOSHI deb bilan nomlangan va uning asosiy yalovbardori bo‘lgan Madaminbek, Shermuhammadbek, Ibrohimbek, Bahrombek, Islomqul va boshqa haqida ko‘plab katta-kichik tadqiqotlar olib borildi va olib borilmoqda. R.Shamsutdinov, A.Ibodinov, M.Xo‘jaev, A.Raxmonov, Evril Turon, Tohir Qahhor, Yu.Tolibov, S.Sayhon, K.Ismoilov va boshqalarning ilmiy, badiiy va publitsistik asarlarida qator qo‘rboshilarning hayoti va faoliyati imkon qadar yoritib berildi.

Bu borada juda keng ko‘lamli tadqiqotlar professor Q.K.Rajabov tomonidan amalga oshirildi. Olimning yuzdan ortiq kitoblari va mingga yaqin maqolalarida qo‘rboshilar faoliyatining turli jihatlarini yo umumiy yoki alohida o‘rganildi.

2022 yilda nashr etilgan “Turkiston qo‘rboshilari” kitobini Qahramon Rajabovning tom ma’nodagi qo‘rboshilar faoliyatiga bag‘ishlangan 35 yillik izlanishlari natijasi deyish mumkin.

Asar muallifning o‘zi ta’kidlaganidek, “O‘zbekiston tarixi” va boshqa markaziy nashrlarda e’lon qilingan maqola va tadqiqotlariga asoslanadi. Biroq bu asar turli yillarda e’lon qilingan ishlarning jamlanmasi degani emas. Chunki “Turkiston qo‘rboshilari” oxirgi yillarda qo‘lga kiritilgan arxiv hujjatlari, qo‘rboshilar avlodlari tomonidan taqdim etilgan yangi ma’lumotlar bilan boyitilgan, mazkur masala bo‘yicha sal kam qirq yillik tajriba hamda yetuk ilmiy tahlil va xulosalar natijasidir.

“Turkiston qo‘rboshilari” uchta bobdan tashkil topgan. Uning birinchi bobida Turkistonda XX asr birinchi yarmida yuz bergan sovet rejimiga qarshi qurolli harakatning o‘zbek dalatchiligidagi ahamiyati ko‘rsatib berilgan.

Kitobning ikkinchi bobi Turkiston zaminida sovetlar mustamlakachiligi va zulmiga qarshi kurashgan 58 nafar qo‘rboshining hayoti, shaxsi, harbiy va siyosiy faoliyatiga bag‘ishlangan. Ushbu bobda nomlari zikr va faoliyati tahlil etilgan qo‘rboshilarni muallif besh guruhga

ajratgan: 1. Farg'ona qo'rboshilari; 2. Samarqand qo'rboshilari; 3. Buxoro qo'rboshilari; 4. Xorazm qo'rboshilari; 5. Turkiston ayol qo'rboshilari.

Kitobni o'qish jarayonida o'quvchi qo'rboshilarning taxalluslari, unvon va harbiy salohiyati haqida keng tasavvurga ega bo'ladi. Shuningdek, kitobda keltirilgan ayrim qo'rboshilar haqidagi ma'lumotlarning 50 sahifa, ayrimlari haqidagisi esa 1 sahifadan iboratligi ularning qaysilari bo'yicha yana yangi tadqiqotlar olib borish lozimligi haqida xulosa qilish imkonini beradi.

Istiqlolchilik harakati rahbarlari bo'lgan shaxslarga berilgan QO'RBOSHI unvoni Qo'qon xonligidagi qo'rboshidan mazmuniga ko'ra farq qiladi. Ularning vakolati va faoliyat ko'lami xonlikdagi qo'rboshinikidan ancha keng bo'lgan. Ya'ni sovet rejimiga qarshi kurashgan qo'rboshilar mustaqil faoliyat yuritgan va o'zi harakat qilgan hudud hayotiga ma'lum darajada ta'sir o'tkazgan. Buni ushbu kitobda berilgan Turkiston qo'rboshilarining harbiy tashkilotlari, qo'rboshidan boshqa qo'shimcha unvonlari, muhr, tug', bayroq, mahsus libos, tanga, harbiy musiqiy marsh singari ramzlari, qurultoy va maslahat kengashlari bo'lganligidan bilib olishimiz mumkin.

Qo'rboshilar o'z vaqtida siyosiy va diplomatik faoliyat bilan ham shug'ullandilar. Buning uchun jadid munavvarlari va millat oydinlari, ayrim ulamolar bilan mustahkam aloqa o'rnatganlar, ularning dunyoviy va diniy bilimlaridan qo'shinni boshqarishda foydalanganlar.

"Turkiston qo'rboshilari" kitobi sovet rejimiga qarshi kurashgan mard va jasur vatandoshlarimizning chin ma'noda tanish imkonini beradi. Shuningdek, qo'rboshilarning Madaminbek singari eng ko'zga ko'ringanlari o'lkada demokratik tamoyillarga asoslangan mustaqil davlatchilikni tiklashni o'zining asosiy maqsadi deb bilgan bo'lsa, Anvar Posho, Parpi qo'rboshi, Ochilbek va boshqalar turkiy xalqlarni birlashtirish, yagona Turkiston g'oyasini, Katta Ergash, Shermuhammadbek, Ibrohimbek, Mulla Abduqahhor islomiy an'ana va huquq asosida mustaqil islom jumhuriyatini tuzish kabi ezgu maqsad yo'lida jonini fido qilganligi haqida batafsil ma'lumot beradi.

Bundan tashqari, ushbu kitob orqali yosh avlodga mustaqillik buyuk ne'mat ekanligi, u osonlik bilan qo'lga kiritilmaganligini, millionlab ajdodlarimizning daryo misol oqqan qonlari evaziga istiqloлга erishganligimizni anglatishda muhim manbalardan biri bo'lib xizmat qiladi.